

TYT

FEL
SEF
E

EL KİTABI

KAZANIMLAR

Felsefenin anlamını ve felsefeyi ortaya çıkaran koşulları açıklar.

Felsefi düşüncenin özelliklerinin neler olduğunu belirtir.

Filozofun ve felsefi soruların özelliklerini açıklar.

Felsefenin bireysel ve toplumsal işlevlerinin neler olduğunu vurgular.

YKS FELSEFEYE GENEL BAKIŞ

2010 yılından itibaren YGS [Yükseköğretime Geçiş Sınavı ve LYS [Lisans Yerleştirme Sınavı] adı altında farklı oturumlarda gerçekleştirilen ÖSYM sınavı, 2018 yılında TYT [Temel Yeterlilik Testi] ve AYT [Alan Yeterlilik Testleri] olarak iki oturum olarak uygulanmaya başlanmıştır.

Lise öğretim programı değişmiş olmakla birlikte öğrencilerin sorumlu olduğu felsefe disiplini konularının kapsamında 2018 yılına kadar önemli bir değişiklik olmamıştır.

2018 - 2019 yılında alınan bir kararla felsefe dersi 10. ve 11. sınıf olmak üzere ikiye ayrılmıştır. 10. sınıfta genel olarak "Felsefeyi Tanıma" ile "Felsefenin Genel Konu ve Problemleri"ne yer verilmiştir. 11. sınıfta ise "Felsefe Tarihi"ne yer verilmiştir. 11. Sınıf müfredatında "Felsefe Tarihi" sistematik olarak MÖ. 6 Yüzyıl'dan başlayarak 20. Yüzyıl Felsefesi'ne kadar ele alınmıştır. Fakat bu ayırım 2019 - 2020 yılından itibaren YKS'den itibaren sınavlarda geçerli olacaktır.

Gerek YGS gerekse LYS'de özellikle son 3 - 4 yılda sorulan soruların zorluk dereceleri önceki yıllara göre daha fazlaydı.

2018 yılında YKS ismini alan sınav, TYT [Temel Yeterlilik Testi] ve AYT [Alan Yeterlilik Testi] olmak üzere yine iki oturum olarak planlanmıştır. TYT'de soru sayısı 5+5, AYT'deki soru sayısı ise 12+6 şeklinde belirlenmiştir.

Elinizdeki kitabın ilk 5 ünitesi 10. Sınıf felsefe dersi müfredatına ait ünitelerden oluşmaktadır. Genel olarak "Felsefeyi Tanıma, Felsefe ile Düşünme ve Felsefenin Genel Konu ve Problemleri"ni içerir. Sonraki beş ünitesi ise 11. Sınıf "Felsefe Tarihi" konularını içermektedir.

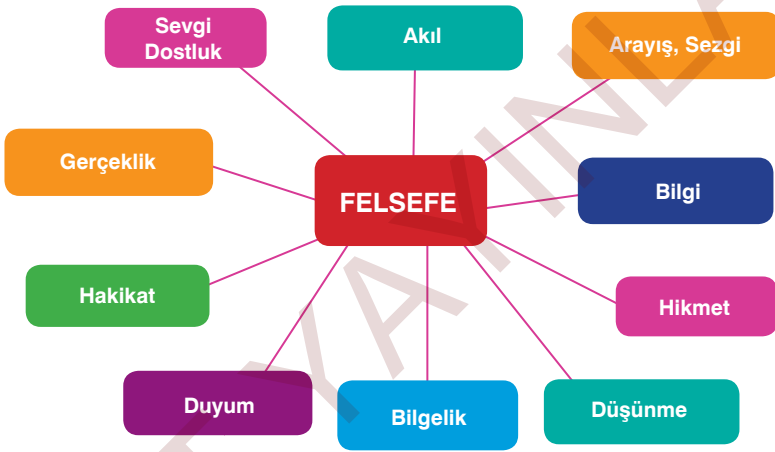

2010 yılı ve sonrası ÖSYM'nin 1. ve 2. oturum sınavlarında bu üniteden sorduğu bütün soruların yıllara ve konulara göre dağılımı

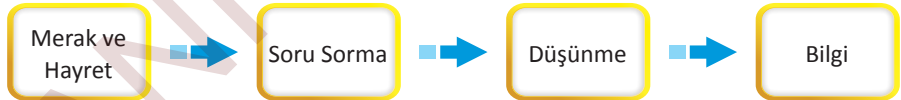
	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
Felsefeyi Tanıma	1 + 1	0 + 1	1	-	1	1 + 0	2 + 1	2	2	1

1. Düşünmenin Önemi ve Gerekliliği

- **Düşünmek**; bir sonuca varmak amacıyla bilgileri incelemek, karşılaştırmak ve aradaki ilişkilerden yararlanarak düşünce üretmek demektir.
- İnsan, düşünmesinin sağladığı ayırt edebilme özelliği onun **bilincini** oluşturur.
- **Bilinç**; insanın kendini ve dışındakileri fark edebilmesidir. Diğer bir ifadeyle kişinin kendisini ve çevresini anlamasını sağlayan anlık süreçlerin toplamıdır.
- İnsanın duygularını tanıması, güçlü yönlerini bilmesi, gelişmeye açık olması ve bunları davranışlarına yansıtmasına **öz bilinç** denir.

Felsefi Düşünce Sürecinin Oluşumu:

Hakikat

- ✿ Nesnel gerçekliğin düşüncedeki öznel yansımasıdır. Örneğin; elimizdeki gerçek bir kitabın zihnindeki yansıması hakikattir.
- ✿ Bir düşünce ile nesnesi arasındaki uygunluk hakikati oluşturur.
- ✿ Filozoflar, yaşadıkları çağda ve bulundukları toplumlarda hakikati aramıştır. Felsefeyle hakikat ilişkisi yadsınamaz nitelik taşır.

2. Felsefe Terimi

Felsefeyi anlamak için öncelikle terim olarak anlamına bakmak gerekmektedir.

- Felsefe, Yunanca **philosophia** sözcüğünden türetilmiştir.
- Philosophia, **bilgelik** (hikmet) **sevgisi** anlamına gelmektedir.
- **Philia** sevgi, **sophia** ise **bilgelik** (hikmet) anlamına gelmektedir.
- Bu bakımdan felsefe, bilgelik sevgisi ya da hikmet arayışı demektir.
- Felsefe terimini ilk kullanan filozof **Pythagoras (Pisagor)** olmuştur.

Felsefe Sözcüğü

1996 - ÖSYM

Eski Yunanlıların dilinde felsefe (philosophia) sözcüğü "bilgelik sevgisi" anlamına gelmektedir. Eskiçağdaki anlamıyla bilgelik, yalnız bilmeyi değil erdemli ve mutlu yaşam sürmeyi de içermektedir. Dolayısıyla filozof, her şeyi bilen değil, bilgiyi ve bilgeliği seven, onu ele geçirmek için uğraşan kişidir.

Bu parçaya göre, felsefe ile bilgelik arasında nasıl bir ilişki vardır?

- A) Bilgelik felsefe yapabilmek için gereklidir.
- B) Felsefe bilgeliğe ulaşma çabasıdır.
- C) Felsefe bilgeliğe bir konum kazandırma çabasıdır.
- D) Bilgelik felsefenin gelişmesi için çaba harcamaktır.
- E) Bilgelik felsefe sevgisidir.

Çözüm

Verilen parçada, felsefenin bilgelik sevgisi anlamına geldiği, filozofun da her şeyi bilen değil, bilgiyi, bilgeliği seven kişi olduğu belirtilmektedir. O halde felsefe de bilgeliğe ulaşma çabasıdır.

Cevap: B

KAZANIMLAR

Akıl yürütme ve düşünmeye ilişkin kavramları açıklar [Görüş, argüman, önerme, tutarlılık, çelişiklik].

Akıl yürütme çeşitlerinin (tümdengelim, tümevarım, analogi) neler olduğunu açıklar.

Felsefi temellendirmenin ne olduğunu belirtir.

Doğruluk ve gerçeğin farklılıklarının neler olduğunu belirtir.

Akıl yürütme ve düşünmede dili doğru kullanmanın önemini açıklar.

Q UZMAN GÖRÜŞÜ

Kazanımlar, ÖSYM Soruları ve

MEB Kitapları Sarmalında Felsefe ile Düşünme Ünitesine Bakış

- "Felsefe ile Düşünme" adlı bu konu ilk kez 2018 yılından itibaren 10. sınıf felsefe müfredatında yer almıştır. Konu isim olarak yeni olmasına karşın konuları ve içeriği yeni değildir.
- Bu konudaki en önemli yenilik mantık konularının bir kısmını kapsamış olması ve ÖSYM tarafından soru sorulan konular olmasıdır. Önermenin ne olduğu ve akıl yürütme türleri (Tümdengelim, tümevarım, analogi) sınavlarda sıkça karşılaşılan soru türleridir.
- Ayrıca bu konuya daha önce bilgi felsefesinde yer alan doğruluk, gerçeklik ve temellendirme kavramları da aynı zamanda ÖSYM tarafından soru sorulan ve dikkat edilmesi gereken bölümdür.
- Özetle söylemek gerekirse yeni olmasına rağmen "Felsefe ile Düşünme" konusu öğretilmesi ve üzerinde titizlikle durulması gereken bir konudur.

Akıl Yürütme ve Argümantasyon

Akıl Yürütme

- Zihnin eldeki bilgilerden hareketle yeni bilgi elde etme işlemidir.
- En az iki önermeden hareket ederek yeni bir sonuç bulma işlemidir.
- Bir akıl yürütmede en az **iki önermeye** ihtiyaç vardır.

Örneğin:

Bütün insanlar canlıdır. (**Tümel önerme**)

Ece insandır. (**Tekil önerme**)

Bazı insanlar başarılıdır. (**Tikel önerme**)

- **Tümel kavram**, içine aldığı bireylerin tümünü ifade eder. Bütün, tüm, her, hiçbir, hepsi sözcükleriyle ifade edilir.
- **Tikel kavram**, içine aldığı bireylerin bir kısmını ifade eder. Bazı, kimi, bir bölümü gibi sözcüklerle ifade edilir.
- **Tekil kavram**, bir sınıfın tek bireyini gösterir. Ahmet, Mars, Ankara gibi.

Birinin Anası Ağlayacak

Hoca'nın oğullarından biri yakın köylerin birinde çömlekçilik yapıyormuş. Bir gün Hoca yanına gidince : "Baba, bütün paramı şu çömleklerle yatırdım" demiş. "Hava güneşli olurda zamanında hepsi kurursa zengin olacağım. Ama yağışlı olursa anam ağlayacak!"

Hoca oradan ayrılıp başka bir köyde oturan büyük oğluna uğramış.

Oğlu: "Baba, varım yağım şu tarlada, zamanında rahmet yağarsa zengin oldum gitti. Kuraklık olursa anam ağlayacak" demiş. Hoca eve canı sıkın dönmüş.

Karısı: "Hayrola efendi, yüzün neden asık?" demiş.

"Benimki bir şey değil" demiş Hoca; "Asıl Sen kendi halini düşün. Yağmur yağsa da yağmasa da bizim oğlanlardan birinin anası ağlayacak."

Görüş

- Bir olay, varlık veya düşünce üzerinde varılan yargı ya da fikre **görüş** denir.
- Felsefede her filozofun kendine göre bir görüşü vardır. Başka bir deyişle ne kadar filozof varsa o kadar da görüş vardır.
- Görüşlerin oluşmasında eğitim, yaşam çevresi, inançlar, kültürel ve ahlaki normlar, sosyo-ekonomik durum ve deneyimler etkin rol oynar.

Protagoras, insanın tüm bilgisinin duyuşsal algılara dayandığını düşünmüştür. Ancak algıların içinde bulunulan durumdan etkilendiği, bilginin algılayana göre değiştiği düşüncesini benimsemiştir. Bundan dolayı da değişmez, genel-geçer bilginin mümkün olmadığını bir görüş olarak kabul etmiştir. Bu görüşünü de, "İnsan her şeyin ölçüsüdür." yargısıyla özetlemiştir.

İnsan her şeyin ölçüsüdür. Her bir şey bana nasıl görünürse benim için böyledir, sana nasıl görünüyorsa yine senin için de öyle... Üşüyen için rüzgâr soğuk, üşümeyen için soğuk değildir.

Önerme

En az iki terim ve bir bağlaçtan oluşan, doğru veya yanlış anlamlı yargı bildiren cümlelere denir.

Örnek: İstanbul büyükşehir dir.
(özne) (yüklem) (bağlaç)

Önermelerin Özellikleri:

1. Önermeler bir **yargı** bildirir.
2. Önermeler **anlamlı** cümlelerden oluşur.
3. Önermelerin bir **doğruluk değeri** vardır. Ya "**doğru**"dur ya da "**yanlış**"tır.
4. Önermenin **bilgi** verme görevi vardır.

ÖRNEK İFADELER	NEDEN
Ercan çalışkandır.	Önermedir. Çünkü yargı içerir.
Ders çalışmalısın.	Önerme değildir. Çünkü yargı içermez, gereklilik bildirir.
Süt beyazdır.	Doğru önermedir. Çünkü yargı bildirir.
Tebeşir siyahtır.	Önermedir. Çünkü yargı bildirir. Fakat yanlış önermedir.

UYARI

Soru, emir, istek, dua, temenni ve gereklilik bildiren cümleler yargı bildirmediklerinden önerme kabul edilmezler. "Otobüs geldi mi?", "Kapıyı kapat.", "İnşallah sınavı kazanırsın.", "Ah bir arabam olsa." ve "Soruları hızlı çözmelisin." ifadeleri önerme sayılmazlar

KAZANIMLAR

Varlık felsefesinin konusu ve problemlerinin neler olduğu belirtilir.

Varlık türleri ile metafizik ve ontolojinin ne olduğu ve arasındaki fark vurgulanır.

Varlığın ne olduğu ile ilgili görüşler açıklanır.

Evrendeki amaçlılığın varlığı ile ilgili bilgi verilir.

Bilgi felsefesinin konusu ve problemlerinin neler olduğu belirtilir.

Doğru bilginin imkanı ve imkansızlığı ile ilgili görüşlere yer verilir.

Bilginin kaynağı ile ilgili düşünceler açıklanır.

Bilginin doğruluğu için önerilen ölçütlerin neler olduğu açıklanır.

Bilginin güvenilirliği ve değerinin önemine değinilir.

Q UZMAN GÖRÜŞÜ

Kazanımlar, ÖSYM Soruları ve

MEB Kitapları Sarmalında Varlık ve Bilgi Felsefesi Ünitesine Bakış

- Bu üniteler yer alan konular felsefe konuları içerisindeki en önemlilerindendir.
- Özellikle son yıllarda artan bilgi sorularının çoğunluğu bu ünitelerden gelmektedir. Çünkü felsefede sorulan yaklaşımların çoğu bu ünite içerisinde yer almaktadır. Dolayısıyla burada gerek bilgi felsefesinde, gerekse varlık felsefesindeki yaklaşımların çok iyi bilinmesi gerekmektedir.
- Bu ünite, zor görünmesine rağmen öğrenilmesi kolaydır. Çünkü sorulan soru ve yaklaşımlar daha çok genel özellikleri içermektedir.
- Bu ünitelerden 2010 yılından itibaren sorulmuş soruların dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

ÖSYM	2010 yılı ve sonrası ÖSYM'nin 1. ve 2. oturum sınavlarında bu ünitelerden sorulmuş bütün soruların yıllara ve konulara göre dağılımı										
	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
Varlık Felsefesi	-	1 + 1	1	1	3	1	1 + 1	1	1	2	1
Bilgi Felsefesi	1	1 + 1	2 + 1	2	2	1	2 + 1	1 + 1	2	1	2

1. VARLIK FELSEFESİ

Varlık Felsefesinin Konusu ve Problemleri

Varlık felsefesi (**ontoloji**) varlığın olup olmadığını, ne olduğunu, anlamını, doğasını, yapısını, ilkelerini ve türlerini inceleyen bir disiplindir.

En genel anlamda var olan şeyleri, varlıkların temellerini ve varlıklar arasındaki esas bağları sorgulayan felsefe dalıdır.

Arkhe: Evrenin oluşumundaki ilk ana madde.

Öz: Bir nesnin kendisini o yapan özellik.

İlinti: Birçok türde ortak bulunan nitelik.

Töz: varoluşu için başka bir şeye ihtiyacı olmayan şey.

Cevher: Bir cismin, dış görünümü ne olursa olsun özelliklerini hiçbir zaman yitirmeyen kalıcı, sürekli olan bölümü.

Varlık, Felsefi Açıdan İki Biçimde Ele Alınır.

Gerçek (reel) varlık	Düşünsel (ideal) varlık
Kitap	Geometrik şekiller
Kalem	Sayılar [0, 1, 2, 3, ...]
Okul	Fikirler
Bisiklet	Kaf Dağı

Varlık Felsefesinin Soruları

- ◆ Gerçekten bir şey var mıdır?
- ◆ Varlığın mahiyeti nedir?
- ◆ Varlık var mıdır, varsa nedir?
- ◆ Varlığın genel özellikleri nelerdir?
- ◆ Hareket, oluş ve düşünce bir varlık mıdır?

İnsanın evren hakkındaki bilgisi, gece karanlığında yanan bir mum gibidir.
Marie Curie

Metafizik

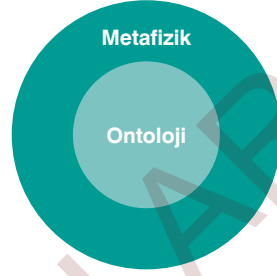
Metafizik, kelime olarak **"fizik ötesi"** anlamına gelir. Terimi ilk kullanan Aristoteles'tir. "Varlığın İlk Nedenleri" konulu kitabına bu adı vermiştir. Bilimlerin ele almadığı konuları ele alan daha çok çözümlenmemiş problemleri irdeleyen, tüm var olanların ilk sebeplerini, ardındaki asıl gerçekliği araştıran alandır.

Metafizik genel olarak varlık, evrenin yapısı ve oluşumu; Tanrı, ruh gibi konuları ele alıp sorgulayan felsefe disiplini. Bu açıdan metafizik, ontolojiyi kapsayan bir alandır. Alanı daha geniştir.

Metafiziğin Varlıkla İlgili Temel soruları

- ◆ Evrende bir amaçlılık var mıdır?
- ◆ Evren nasıl oluşmuştur, bir amacı var mıdır?
- ◆ Varlık bir midir, çok mudur, değişken midir?
- ◆ Evrende bir düzen var mıdır, varsa kaynağı nedir?
- ◆ Ölümden sonra bir hayat var mıdır?
- ◆ Evrenin bir sonu var mıdır, yoksa sonsuz mudur?
- ◆ Ruh, ölümlü müdür?

2009 - ÖSYM

Dünyanın başlangıcı, sonu ve niçin var olduğuna ilişkin sorular hep merak uyandırır. Heidegger, bu türden sorulara ilişkin genel fikirlerin ve bunların tarihinin ayrıca bunlardan kaynaklanan başka şeylerin belirtilmesinde felsefe sözcüğünün kullanılmasını olanaksız kılmıştır. Bunun da Heidegger'in felsefeye en temel katkısı olduğu söylenebilir.

Bu parçaya göre Heidegger'in felsefe sözcüğünün kullanılmasını istemediği alan aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Etik
- B) Metafizik
- C) Estetik
- D) Bilim felsefesi
- E) Bilgi kuramı

Çözüm

Dünyanın başlangıcı, sonu ve niçin var olduğuna ilişkin sorular insanın kesin olarak çözümlenemeyeceği metafiziksel sorulardır. Heidegger ise bu türden soruların belirtilmesinde felsefe sözcüğünün kullanılmamasını istemiştir.

Cevap: B

Ontoloji

- Varlığı, var olması bakımından ele alan disiplindir. Genel olarak varlığın var olup olmadığı, varsa neden meydana geldiğiyle ilgilenir.
- Felsefenin varlığı belirli bir yönüyle değil de genel olarak ele alan dalıdır. Var olanı bir bütün olarak ele alıp inceler.
- Ontolojik anlamda varlık, tek bir şeydir; cevherdir. Cevher, var olmak için başka bir şeye ihtiyaç duymayandır.

KAZANIMLAR

Bilim felsefesinin konusu ve problemlerinin neler olduğu üzerinde durulur.

Bilimsel yöntem ve basamaklarının neler olduğu ile ilgili bilgi verilir.

Bilimin değeri ve özellikleri açıklanır.

Bilim ile felsefenin ilişkisi açıklanır.

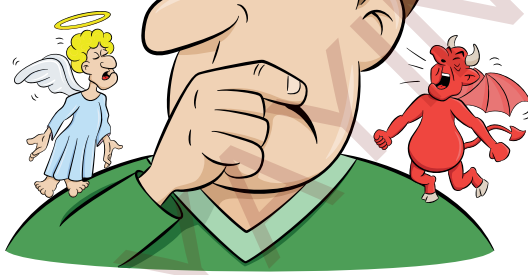
Ahlak felsefesinin konusu ve problemlerinin neler olduğu belirtilir.

Ahlak ile ahlak felsefesi farkı belirtilir.

Özgürlük ve sorumluluk ilişkisi üzerinde durularak, özgürlükle ilgili düşünceler (determinizm, indeterminizm, otodeterminizm, fatalizm) açıklanır.

Evrensel ahlak yasasının mümkün olup olmayacağı ile ilgili düşüncelere yer verilir.

Ahlaki eylemin amacının ne olduğu belirtilir.

Q UZMAN GÖRÜŞÜ

Kazanımlar, ÖSYM Soruları ve

MEB Kitapları Sarmalında Bilim ve Ahlak Felsefesi Ünitesine Bakış

- Bu üniteye yer alan ahlak ve bilim felsefesi hemen her yıl soru sorulan konulardandır. Konu ve kavramlarla ilgili gerek bilgi gerekse yorum soruları gelmektedir.
- Bu üniteden 2010 yılından itibaren sorulmuş soruların tamamının dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

ÖSYM	2010 yılı ve sonrası ÖSYM'nin 1. ve 2. oturum sınavlarında bu üniteden sorduğu soruların yıllara ve konulara göre dağılımı										
	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
Bilim Felsefesi	-	1	-	1	-	1	1+1	1+1	1	1	1
Ahlak Felsefesi	2+1	1	1+1	1	1	1	1+1	1+1	1	1	1

3. BİLİM FELSEFESİ

BİLİM FELSEFESİNİN KONU VE PROBLEMLERİ

- Bilimin yapısını, doğasını, kapsamını, yöntemini, sınırlarını ele alarak bilimi anlamayı ve açıklamayı hedefleyen, bilimsel bilgi birikimi üzerinde yapılan felsefi çalışmalara bilim felsefesi denir.

Bilim Felsefesinin Soruları

- ◆ Bilim nedir?
- ◆ Bilimsel yöntem nedir?
- ◆ Bilimin değeri nedir?
- ◆ Bilimsel sonuç nedir?
- ◆ Bilimsel düşüncenin işlevi nedir?
- ◆ Bilimi diğer insani etkinliklerden ayıran özellikler nelerdir?

Bilim gerçeklerden kuruludur, tıpkı evin tuğlalardan kurulu olması gibi. Ancak gerçeklerin toplanması bilim değildir. Tıpkı bir küme tuğlanın ev anlamına gelmemesi gibi.

Henri Poincare

NOT

Bilim; Sümerliler, Babilliler ve Mısırlıların çalışmaları sonucu gelişim göstermeye başlamıştır. İlk Çağ'da Thales, Aristoteles, Pythagoras, Eucleides ve Arkhimedes'in katkıları olmuştur. Orta Çağ Dönemi'nde Avrupa'da bilimsel çalışmalar durukken, İslam Dünyasında büyük atılımlar gerçekleşmiştir. Cabir İbni Hayyan, Harezmi, Birunui, İbni Sina İbnü'l Heysem gibi bilim insanları yetişmiştir. Rönesans ve sonraki dönemlerde bilimsel çalışmalarda Avrupa öne çıkmıştır. Kopernik, Kepler, Galileo, Newton, Bacon, Descartes gibi önemli düşünür ve bilim insanları yetişmiştir. 20. yüzyılda bilimin olağanüstü başarılar elde edilmesi bilimin sorgulanmasını, dolayısıyla bilim felsefesinin doğmasını sağlamıştır.

5. DİN FELSEFESİ

4. Din Felsefesinin Konusu ve Soruları

Dinin dayandığı temel ilkeleri, dinle ilgili temel kavramları, Tanrı ile ilgili görüşleri, genel olarak din olgusunu ele alıp akla dayalı bir şekilde sorgulayan disipline **din felsefesi** denir.

Felsefe – Din İlişkisi	Felsefe ve Dinin Ortak Yönleri
✿ Geçmişten günümüze felsefe ile din sürekli etkileşim içerisinde olmuştur.	✿ İkisinin de konusu insan, evren ve değerlerdir.
✿ Bazen felsefe dini, bazen de din felsefeyi buyruğuna almıştır.	✿ İkisi de insan yaşamını anlama ve anlamlandırma çabası içerisinde.
✿ Bugün ise felsefe de din de birbirlerini anlamaya çalışmaktadır.	✗ İkisi de insan aklının çözemediği sorulara cevap aramaktadır.

Felsefe ve Dinin Karşılaştırılması	
Felsefe	Din
➤ Akla ve mantığa dayanır.	➤ İnanca dayanır.
➤ Kaynağı insan ve aklıdır.	➤ Kaynağı ilahidir, Tanrı'dır.
➤ Eleştirel, sorgulayıcıdır.	➤ Dogmatiktir, eleştiriye kapalıdır.

NOT

Din felsefesi ile din birbirlerinden farklıdır. Din felsefesi, felsefenin dine yönelmesiyle ortaya çıkmıştır. Din felsefesi dine karşı objektif bir tutum sergiler; dinlere karşı çıkmaz ya da onlardan yana bir tavır takınmaz.

Din felsefesi, din üzerinde objektif rasyonel, tutarlı ve kapsamlı olarak düşünür, dinin ilke ve kavramlarını anlamaya çalışır. Bu yönüyle ilahi ve ilahi olmayan tüm dinleri inceler.

İslam

Musevilik

Hristiyanlık

Hinduizm

Budizm

Konfüçyizm

Din Felsefesinin Kavramları

● İbadet	● Fıtrat	● Yüce
● Vahiy	● Yüce	● İman
● Tanrı	● Tevhid	● Kutsal
● Peygamber	● Dini tecrübe	

ÖSYM Sorusu

Din felsefesinin amacı insanlara öğüt vermek, doğru yolu bulmalarına yardımcı olmak, sorunlar karşısında teselli etmek veya dinin herhangi bir işlevini üstlenmek değildir. Onun amacı, felsefi bir tavırla insanın dine, dinsel kavram ve inançlara ilişkin değerlerini derinlemesine sorgulayarak eleştiriye tabi tutmaktır.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi din felsefesinin yanıt aradığı sorulardan biri değildir?

- A) Tanrı var mıdır?
- B) Ruh ölümsüz müdür?
- C) Tanrı'nın varlığına inanç nasıl sağlanır?
- D) Tanrı'nın varlığı kanıtlanabilir mi?
- E) Evren yaratılmış mıdır?

Çözüm

Parçada din felsefesinin amacının felsefi bir tavırla insanın dine, dinsel kavram ve inançlara ilişkin değerlerini derinlemesine sorgulayarak eleştiriye tabi tutmak olduğu belirtilmiştir. Buna göre C seçeneğindeki Tanrı'nın varlığına inanç nasıl sağlanır? sorusu, din felsefenin eleştirel olarak yaklaştığı sorulardan değildir. Çünkü buradaki sorunda ön kabul ve bununla ilgili açıklama istenmektedir.

Cevap: C

Teoloji ve Din felsefesi

Din felsefesi,

- Dinin dayandığı temel ilkeleri, dinle ilgili temel kavramları, Tanrı ile ilgili görüşleri sorgular.
- Genel olarak din olgusunu ele alıp akla dayalı bir şekilde eleştirir.

Teoloji (Tanrı Bilimi / İlahiyat)

- Tanrı'nın varlığını, niteliklerini, insanın Tanrı karşısındaki yerini konu alan bir bilgi dalıdır.
- Ortaya koyduğu düşünceleriyle, inancın sınırları dışına çıkmaz.
- Belli bir dini inancı savunur ve temellendirmeye çalışır.

Din Felsefesi – Teoloji Farklılıkları

Din Felsefesi	Teoloji (İlahiyat)
Genelde din olgusunu ele alır, tarafsızdır.	Belirli bir dini ele alır ve onu savunur. İslam, Hristiyan, Yahudi teolojisi gibi.
Akla, rasyonelliğe dayanır.	İnanca ve imana dayanır.
Eleştirel ve sorgulayıcıdır.	Dogmatizme dayanır, eleştiriye kapalıdır.

2017 - ÖSYM

Din felsefesi ve teoloji birçok ortak konuya sahip olmasına karşın bakış açısı ve kullanılan yöntemler nedeniyle birbirlerinden farklılaşmaktadır. Sözelimi teolog, bir dine yönelik ön kabullerden veya vahiyden hareket ederek değerlendirmede bulunurken felsefeci, düşüncelerini herhangi bir ön kabule dayandırmaz ve rasyonelliği esas alarak ifade eder.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi felsefecinin “Tanrı” kavramını ele alış biçimini en iyi ifade eder?

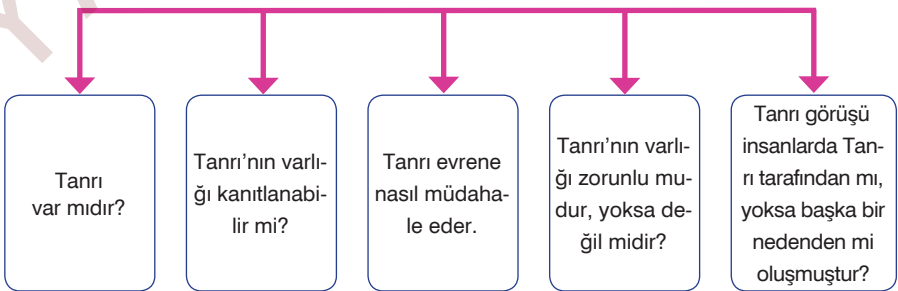
- A) Tanrı'nın varlığı felsefi açıdan tutarlı bir kabul değildir.
- B) Tanrı çeşitli vahiyler yoluyla kendisini insanlara tanıtmıştır.
- C) İyilik, doğruluk ve adalet gibi kavramlar Tanrı'dan bağımsız düşünülemez.
- D) Tanrı bütün dogmalardan bağımsız olarak ele alınmalıdır.
- E) Tanrı bu dünyada insanı düşünmeye, üretmeye ve felsefi analize uygun bir tarzda yaratmıştır.

Çözüm

Verilen parçada teologun bir dine yönelik ön kabullerden (dogmatizm) hareket ettiği oysa felsefecinin ön kabullerden (dogmatizm) hareket etmediği, rasyonelliği esas aldığı belirtilmiştir.

Cevap: D

Tanrı'nın Varlığı İle İlgili Görüşler

FELSEFENİN ORTAYA ÇIKIŞI

İlk Medeniyetlerin Felsefenin Doğuşuna Etkisi

Felsefenin ortaya çıkışında Sümer, Mezopotamya, Mısır, Çin, Hint ve İran gibi farklı medeniyetlerdeki varlık, bilgi ve değer anlayışları etkili olmuştur. Söz konusu medeniyetlerin bilim, inanç ve öğretilerinin sistemleştirilmesiyle felsefe MÖ 6. yüzyılda ortaya çıkmıştır.

Felsefi düşüncenin sistematik olarak ortaya çıkışı Eski Yunanistan'da gerçekleşmiştir. Felsefenin doğuşunda bir çok medeniyetin oluşturduğu bilgi birikimi etkili olmuştur.

Mısır ve Mezopotamya Düşüncesi

- * Sümer ve Mısır'da matematik, geometri ve astronomi bilimleri oluşmuştur.
- * Sümerlerin ve Babillilerin tapınakları aynı zamanda birer gözlemevi(rasathane)ydi. Bu tapınaklarda ilk kez güneş ve ay tutulmalarının çizelgeleri düzenlenmiştir.
- * Buradaki astronomi dinle iç içe olduğundan daha çok astrolojik nitelik taşımıştır. Bu nedenle bu eski toplumlarda gerçek anlamda bilim ve felsefeden söz edilememektedir.

Mezopotamya kültürlerindeki tapınaklar aynı zamanda astrolojik gözlemevi görevini de görüyordu. Burada din adamları gökleri gözleyerek kayda geçiriyorlardı. Ama yaptıkları iş henüz astronomi değildi; çünkü kuramsal çatı daha çok din kökenliydi.

NOT

Özellikle Mısır geometriyi ortaya çıkaran ülkedir. Geometrinin gelişmesi Nil'in her yıl su taşmasına neden olmasından kaynaklanmaktadır. Mısır'ın geometrisi pratik gereksinimlere dayanırken Antik Yunan'ın geometrisi teoriye dayanmıştır.

Hint Düşüncesi

Hint inançlarında amaç insanı kötülükten arındırma ve isteklerin üstesinden gelmektir. Bu ise ancak aklıla değil, sezgisel yolla gerçekleşir. Hint düşüncesinde Batı felsefesinin bazı dönemlerinde görüldüğü gibi aklın gücünün hakikat kavramada yetersiz kaldığı savunulmuştur.

Çin Düşüncesi

Çin düşüncesinin felsefe sayılabilecek niteliklere kavuşması MÖ 1000'li yılları içermiştir. Bu dönemde ruhçu inanç ve düşünceler ağırlık kazanır. Çin düşüncesinin temsilcileri Konfüçyüs ve Lao Tse'dir. Çin'de Taoculuk (Taoizm) inancı vardır. Taoizmin kurucusu Lao Tse'dir. Bu inançta asıl olan bireydir. Taoizme göre, bir olan Tao'dur. Tao'nun maddi varlığı yoktur. Tao, tek olan gerçekliktir.

Konfüçyüs

İran Düşüncesi

İran'da Zerdüşt dini doğmuştur. Bu din, iyi ile kötünün çatışmasına dayanır. Bu dinle ahlaki motifler birer metafizik güç haline gelmiştir. İyi ile kötünün çatışmasına dayanır. İyi ile kötünün çatışma alanı insan ruhudur. Bu çatışma sonunda iyi kötüye, aydınlık karanlığa üstün gelecektir.

NOT

Hint, Çin, İran, Mısır ve Mezopotamya sistemleri kendilerini dini ve mistik (mitolojik) öğelerden arındıramadıkları için felsefe kabul edilmemektedir. Yunan düşünce sisteminin felsefe kabul edilmesi akla dayanmasındandır.

İnsanların bu dünyada varlıklarını devam ettirebilmeleri için ihtiyaçlarının karşılanması gerekir. Diyelim ki, dünyadaki insanların tüm ihtiyaçları karşılanmış olsun. Bunca farklılıklarına rağmen, insanların ortak olarak ihtiyaç duyacakları bir şeyler var mıdır? Bu soruya filozoflar, "Evet" cevabını vermektedir. Tüm ihtiyaçları karşılanırsa bile insanlar,

- Evrenin nasıl oluştuğu?
- Kim oldukları?
- Bu dünyada neden yaşadıkları?

sorularının cevaplarını bilmek isterler. İşte bu tarz sorulara verilen rasyonel (akılcı) cevaplar felsefenin yolunu açmıştır.

MÖ 6. YÜZYIL - MS 2. YÜZYIL FELSEFESİ (İLK ÇAĞ FELSEFESİ)

İlk (Antik) Çağ felsefesine “**temel felsefe**” adı verilmektedir. Çünkü gerek Batı dünyası, gerekse İslam dünyası İlk Çağ’daki filozoflarının görüşlerinden etkilenmişler, aynı zamanda bu görüşleri ve yaklaşımları felsefelerine temel kabul etmişlerdir. Varlık, bilgi ve ahlak ilk defa bu çağda ele alınmış ve kendisinden sonraki çağlara temel olmuştur.

Felsefe ilk kez, doğal olayların, doğaüstü değil de, doğal nedenlerle açıklanması gerektiği inancıyla, insan aklına dayanan bağımsız bir faaliyet olarak MÖ 600 dolaylarında bir İyonya kenti olan Milet’te Thales ile başlamıştır. Dolayısıyla Antik Yunanistan’da felsefe, dini ya da **mitolojik** düşünceden kopuşun sonucunda ortaya çıkmıştır.

1998 - ÖSYM

İlk Çağ düşünürlerinden biri olan Xenophanes mitolojiyi eleştirerek şöyle demiştir: “İnsanlar sanıyorlar ki tanrılar da kendileri gibi doğmuşlardır, kendileri gibi giyinirler ve kendileri ile aynı biçimdedirler. Nitekim Habeşler tanrılarını kendileri gibi kara ve yassı burunlu, Trakyalılar ise sarışın ve mavi gözlü olarak düşünürler. Bu düşünceyi biraz daha ileriye götürerek diyebiliriz ki atların, aslanların elleri olup da resim yapabilselerdi, atlar tanrılarını at gibi, aslanlar da aslan gibi çizerlerdi.”

Xenophanes bu sözleriyle aşağıdakilerden hangisini eleştirmektedir?

- A) İnsanların, Tanrı düşüncesini kendi özellikleriyle sınırlamasını
- B) İnsanların tek bir tanrı ideali üzerinde birleşememesini
- C) Tanrıların insanüstü güçlerinin olduğunun düşünülmesini
- D) İnsanların ibadet biçimlerinin birbirinden farklı olmasını
- E) Hayvanların, tanrı tasarımının dışında tutulmasını

Çözüm

Verilen parçada Xenophanes, insanların Tanrıları kendi gibi sandıklarını ve kendi özelliklerine göre tanımladıkları düşüncesini eleştirmiştir. Bunu ise Habeşler ve Trakyalıların kendi Tanrılarını ele alışları örneklendirilmiştir.

Cevap: A

NOT

Felsefe İlk Çağ’da MÖ. 6. yüzyılda İyonya’nın Milet kentinde ortaya çıkmıştır. Kurucusu Thales’tir. Thales, gözle görünen bireysel varlıkların ve değişmelerin oluşturduğu kaostan, çokluğun gerisinde akılla anlaşılabilir, kalıcı ve sürekli bir gerçekliğin var olduğuna inanmıştır. O, çokluğun kendisinden türediği, çokluğun gerisindeki bu birliğin ‘su’ olduğunu öne sürmüş ve ilk filozof ünvanını almıştır.

İlk Çağ ve Orta Çağ Felsefelerinin Farklılıkları

- Orta Çağ felsefesinin temelinde **Tanrı** vardır. Dolayısıyla **dogmatiktir**. Oysa Antik felsefenin temelinde **doğa** ve **insan** vardır.
- Orta Çağ'ın **durgun** (statik) bir felsefe anlayışı vardır. Antik Çağ'ınkiyse **dinamiktir**.
- Orta Çağ'da genellikle yapılan şey, Antik Çağ'ın düşünce dünyasını benimsemek olmuştur. Bundan dolayı, Orta Çağ felsefesi ancak, Antik felsefenin belli bir açıdan sürüp gitmesi diye anlaşılabilir. Bu felsefe, Hristiyanlaştırılmış Antik felsefedir.
- Orta Çağ felsefesinde Antik Çağ filozoflarından bazılarının ve Kilise düşünürlerinin doğruyu bulduklarına inanılır. Oysa Antik Çağ'da doğrunun elde edilmediği, onun aranması gerektiği düşünülür.
- İlk Çağ Yunan felsefesi, belli bir halkın felsefesi idi. Oysa Orta Çağ felsefesi dinsel bir topluluğun, Hristiyan toplumunun felsefesidir.
- Orta Çağ felsefesi, din çerçevesinde otoritelere duyulan saygıya dayanır. Oysa Antik felsefe; özgür düşünce, eleştiricilik, araştırmacılık ve merak ağır basar.
- Orta Çağ'da felsefe dinsel bir nitelik kazanıp, özgür ve araştırmacı niteliğini yitirmiştir. Felsefe inanca, inanç da dinsel dogmalara bağlıdır. Bilimsel çalışmalar engellenir. Hristiyan öğretisine aykırı felsefi ve bilimsel düşünceler dile getirilemez. Antik felsefede ise araştırma söz konusudur.

NOT

Orta Çağ felsefesi, akli (felsefeyi) dinin (Hristiyanlık) hizmetinde kullanmıştır. Orta Çağ felsefesi, İlk Çağ felsefesinin desteğinde dinsel inançların sistemleştirilmesi, temellendirilmesi ve savunulmasından ibaret olmuştur. İlk Çağ'daki akılcılık ve Aristoteles'in kıyas yöntemi ve mantığı Hristiyanlığı anlamak, temellendirmek ve yaymak için araç olarak kullanılmıştır.

ORTA ÇAĞ HRİSTİYAN FELSEFESİ

Patristik Dönem

- St. Augustinus
- Tertullianus
- Clementius
- Origenes
- Boethius

Skolastik Dönem

- St. Anselmus
- Aquinal Thomas
- Duns Scotus
- Ockhamlı William

Hristiyan Felsefesi

- Hristiyan felsefesi MS 200-1500 yıllarını kapsar.
- Temel amacı Hristiyanlık inancını korumak, savunmak ve felsefe ile temellendirmektir.
- Felsefeyle dini temellendirme denemesi olarak **Patristik Felsefe** ve **Skolastik Felsefe** olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

1. Patristik Dönem

- ✿ MS. 2 - MS 8. yüzyıl arasında kalan ilk dönem Hristiyan felsefesidir.
- ✿ Bu dönem Hristiyan filozofları aynı zamanda din adamlarıdır.
- ✿ Patristik felsefe, Kilise Babalarının felsefesidir.
- ✿ Kilise Babalarının felsefesi (Patristik felsefe); Hristiyan dininin öğretisini oluşturmak, bu öğreتيye bir biçim vermek çaba ve denemelerini kapsamıştır.
- ✿ En önemli temsilcisi Augustinus, Tertullian ve Clementius'tur.

2. Skolastik Dönem

- ✿ 8. yüzyıldan 15. yüzyıla kadar olan ikinci dönem Hristiyan felsefesidir.
- ✿ Skolastik felsefe "**Okul felsefesi**" demektir. Bu dönemde felsefe, eğitim alanına taşınmış ve bir çok öğrenci Hristiyanlığın hızla yayılmasına neden olmuştur.
- ✿ **Bologna** ve **Oxford** üniversiteleri bu dönemde kurulan ve bu geleneğe öncülük eden üniversitelerdir.
- ✿ Skolastik felsefenin yöntem bakımından yapmak istediği, dinin dogmalarını akıl ve felsefeyle temellendirerek bunları olabildiğince kavranılır yapmak; böylece inanca karşı akıl yönünden ileri sürülmüş olan itirazları karşılayabilmektir.
- ✿ Önde gelen temsilcileri: Anselmus, Aquinolu Thomas, Ockhamlı William'dır.

Oxford Üniversitesi

1975 -ÖSYM

Aşağıdakilerden hangisi skolastik felsefenin özelliği değildir?

- A) Konusunu din dogmalarının oluşturması
- B) Kıyas yöntemini kullanması
- C) Dogmaları akılla temellendirme çabası
- D) Eleştirmeye önem vermesi
- E) Hristiyanlık inançlarını savunma amacı gütmesi

Çözüm

Orta Çağ'da Avrupa'da gelişen skolastik felsefe, Hristiyanlık inancının etkisi altında olduğundan eleştiriye kapalı bir felsefe olmuştur.

Cevap: D

Hristiyan Felsefesinin Genel Özellikleri

- ✿ Din merkezli bir düşüncedir.
- ✿ Konusu dini dogmalardır.
- ✿ Doğrular kutsal kitaplarda vardır.
- ✿ Felsefe dinin (teoloji) hizmetindedir.
- ✿ Akılla din temellendirilmeye çalışılmıştır.
- ✿ Özgür ve eleştirel düşünce yoktur.
- ✿ Statiktir, durağandır.
- ✿ Tek otorite İncil ve Aristoteles'tir.
- ✿ Filozoflar din adamıdır.
- ✿ Antik Yunan felsefesinden etkilenilmiştir.
- ✿ "Önce inanırım sonra inandığımı akılla temellendiririm." ilkesi hakimdir.
- ✿ Hristiyanlığın ilkeleriyle felsefi akılcılık uzlaştırılmaya çalışılmıştır.
- ✿ Aristoteles mantığı ve kıyas yöntemi kullanılmıştır.

15. YÜZYIL - 17. YÜZYIL FELSEFESİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

12. Yüzyıl Çeviri Faaliyetlerinin 15. ve 17. Felsefesine Etkisi

- Çeviri faaliyetleri 12. yüzyıldan sonra İspanya ve İtalya'da başlamış ve bu merkezlerden Avrupa'ya yayılmıştır.
- Batı öncelikle İslam ilimleri Antik Yunan, Hint ve Mısır eserlerini Arapçadan kendi dillerine çevirmişler.
- İslam kültür ve düşüncesi ile Avrupa'nın en sağlam, en köklü, en geniş ve uzun süreli ilişkisinin kurulduğu Endülüs köprüsünün en önemli unsurlarından biri olan Yahudi mütercimler, yaptıkları çevirilerle İslam medeniyetinin kendinden önceki medeniyetlerden (Antik Yunan, Mısır, Mezopotamya) alıp özümsemişi ve geliştirdiği bilimsel birikimi (İbn-i Rüşd, İbn-i Sina katkılarıyla) Avrupa'ya nakletmişler ve bu sayede Rönesans'ın ortaya çıkışına zemin hazırlamışlardır.

15. ve 17. Felsefesine Önceki Felsefi Dönemlerin Etkisi

- ✿ Rönesans'ı ve 17. yüzyıl felsefesini hazırlayan gelişmenin hızlandığı dönem **14.yüzyıldır**.
- ✿ Bu dönemde Orta Çağ'a özgü toplumsal, siyasal ve ekonomik yapıda büyük bir değişiklik başlamıştır. 14. yüzyılda ayrı ayrı **ulusal devletler** ortaya çıkmıştır.
- ✿ Ekonomide yeni gelişmeler görülmüştür. Bunlar da **kilisenin maddi gücünü sarsmış**, şehirli orta sınıfın yeni hayat görüşü artık "**kilise**"den yavaş yavaş kopmaya başlayan yeni bir eğitime yol açmıştır.
- ✿ **13. yüzyıl'da** Endülüs'ten itibaren **İbn-i Rüşd** gibi İslam, **Aristoteles** gibi klasik Yunan düşüncesinin zirve düşünürlerinin eserleri **Arapçadan Latinceye** çevrilmeye başlanıp üniversitelerde okutulmaya başlanmıştır.
- ✿ Eğitim ve kültür dünyasında ortaya çıkan bu değişiklik, her ne kadar kilisenin gözetiminde olsa da kiliseden gittikçe bağımsızlaşan yeni bir kültürel akımın ve bu akımı sürdürecekle veya izleyecek olan toplulukların meydana gelmesinde etkili olmuştur.
- ✿ Din sınıfından olmayan krallar ve prenslerle birlikte, kiliseden bağımsızlaşan seçkin aydınların **Antik Çağ** ve bir ölçüde **İslam kültüründen** beslenmeleri **Orta Çağ**'ın değerlerine ve tabii ki bu arada **kiliseye** eleştirel yaklaşımlarına yol açmıştır.
- ✿ Dinsel otoritenin zayıflamasına paralel olarak Rönesans'ta felsefe, kendini bağımsızlaştırmaya başlamıştır, bunu da **deneyi** ve **aklı** öne çıkararak yapmaya çalışmıştır.

15. yüzyıl ve 17. yüzyıl Felsefesi

- Avrupa tarihinin 14. yüzyılın ikinci yarısı ile 15. ve 16. yüzyılları Rönesans olarak adlandırılır. Rönesans “**Yeniden Doğuş**” demektir. Bu dönemde eski ile yeni çatışmaktadır.
- Orta Çağ’ın **kültürel değerlerine** ve **kiliseye** karşı çıkış felsefesidir.
- Felsefenin konusu din ve ilahiyattan, **insan** ve **doğaya** kaymıştır.
- Deneyin doğruluğu esas alınmış ve akla olan güven artmıştır.
- Bilimler gelişmeye başlamış, özellikle **matematik** ve **fizikte** önemli ilerlemeler olmuştur.
- Felsefe, kendisini her türlü otoriteden sıyırmış, bireyci bir yapı sergilemiştir.

- **Materyalizm** (maddecilik) ve **natüralizm** (tabiatçılık) akımları ağırlıklarını bu dönemde hissettirmiştir.
- Bu yüzyıl felsefesinde **yöntem** sorununu ele almıştır. Matematik ve fiziğin yöntemini kendine örnek almıştır.
- Rönesans adı verilen çağ, bir **geçiş dönemidir** ve **Avrupa kültür çevresinin** iki büyük çağı arasında bir köprüdür. Yeni Çağ’ın girişi ve ilk basamağıdır.
- Dar anlamda, “**Antik Çağ**” üzerindeki incelemelerin yenilenmesi, yeniden doğmasıdır.

UYARI

Felsefe tarihinde İlk Çağ’dan beri rasyonalist filozoflara rastlanmakla birlikte, **rasyonalizmin** gerçek anlamda kendini hissettirmesi bu dönemde ve özellikle 17. yüzyıldadır.

NOT

Rönesans, her alanda olduğu gibi felsefe alanında da bir patlama çağıdır. 17. yüzyıl felsefesi ise, bir **durulma** ve Rönesans’ta elde edilen kazançları toplayıp düzenleyerek bunlara dayalı, birliği olan bir dünya görüşüne varmayı amaçlayan bir felsefedir. Bu özelliğiyle 17. yüzyıl felsefesi, Orta Çağ felsefesine benzer. Bu felsefe, bütün bilgileri içine alan **tutarlı** bir yapıdır. Bu yüzyıl felsefesinde bu birliği meydana getiren faktör din değil, **akıldır**.

15. Yüzyıl - 17. Yüzyıl Felsefesi

Skolastik Düşünce ile Modern Düşüncenin Temel Farkları

Kendi içinde kapalı bir sistemdir.

Tek sistem değil, sistemler çokluğu görülür.

Felsefenin konusu dindir.

Felsefenin konusu insan, doğa ve evrendir.

Tanrı (inanç) merkezlidir.

İnsan merkezlidir.

Kullanılan dil Latinceydi.

Ulusal diller kullanılmaya başlanmıştır.

Düşünce birliği vardır.

Çok sayıda fikir akımı görülmüştür.

Bilim ve felsefe dinin etkisindedir.

Bilim ve felsefe laikleşmeye başlamıştır.

Filozoflar din adamlarıydı.

Filozoflar; yazarlar, araştırmacılar, üniversite hocaları arasından çıkmaya başlamıştır.

Otoritelerin etkisindedir.

Her türlü otoriteyi reddetmiş, karşıt görüşler ileri sürülmüştür.

Düşünürler kiliseye bağlıdır.

Düşünürler kendini her türlü bağımlılıktan uzak tutmuştur.

Felsefenin görevi, kilisenin dogmalarını anlaşılır kılmak ve bunları rasyonel olarak desteklemektir.

Felsefe (akıl) dinin hizmetinde olmaktan çıkmıştır.

NOT

15. ve 17. yüzyıl felsefesi bir çok değişimi beraberinde getirmiştir. **Orta Çağ**'ın sonlarına doğru çağın özgür olmayan, belli sınırlar içine sıkıştırılmış bütüncül dünya görüşü çözülmeye başlamış; bu sayede bilgi problemi yeniden ele alınmaya çalışılmış, doğa gözlem ve deneyle yeniden incelenmiştir. Bilginin, insanoğlunun doğaya egemen kılan en güçlü araç olduğunun farkına varılmış ve bilimsel araştırmalar hız kazanmıştır. Antik Çağın eserlerinin tercüme edilip incelenmesiyle bu gerçekleştirilmiştir.

18. VE 19. YÜZYIL FELSEFESİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

- 18. ve 19. yüzyıl felsefesi genel olarak 15. yüzyılla başlayan bir çok gelişmenin sonuçlarının yaşandığı bir dönemdir.
- 18. yüzyıl felsefesine “**Aydınlatma Felsefesi**”, bu felsefenin içinde yer aldığı tarih dönemine de “**Aydınlanma Çağı**” adı verilmiş, bu çağa “**Akıl Çağı**” da denir.
- 18. ve 19. yüzyıl felsefesine Batı toplumlarındaki köklü değişimler **Fransız İhtilali ve Sana-yi Devrimi** gibi tüm dünyayı etkisi altına alan ve bir çok toplumsal olayın yaşandığı bir atmosferde geleneksel düşünceye karşı aklı ön plana çıkartan ve onu özgürleştirme adına yapılan felsefi bir oluşumdur.
- Aydınlanma**, insanın düşünme ve değerlendirmede din ve geleneklere bağlı kalmaktan kurtulup, kendi aklı, kendi görüşleriyle hayatını aydınlatmaya girişmesidir.
- Akla verilen önem ve otoritelere karşı gelme mutlak devlet yönetimine ve özgürlükleri kısıtlayan kiliseye (2. ve 15 yüzyıl Orta Çağı) karşı eleştiri Rönesans’la başlayıp 18. yüzyılda bu gelişmede en yüksek noktaya çıkmıştır.
- Aydınlanma**; 17. yüzyıl sonları ile 18. yüzyıl sonlarında özellikle İngiltere, Fransa ve Almanya’da yapılan düşünsel çalışmaları içerir. Belli başlı konular; yaşamın kaynağı, doğa yasaları, inanç, din, ahlak, özgürlük, toplum, sınıflar vb. temel başlıklardır.
- Çağı belirleyen başlıca dört ana kavram vardır. Bunlar: **Akıl, özgürlük, eleştiri, ilerlemedir.**
- Aydınlanma Çağı’nın daha sonraki gelişme dönemlerinde eleştiri bizzat Aydınlanma’nın kendisine de özellikle çağın akıl ve ilerlemeye takındığı iyimser tavra karşı da yönelmiştir.
- Kant’a göre aydınlanma “İnsanın kendi hataları sonucu düştüğü çukurdan yine aklını kullanarak kurtulmasıdır.”
- 18. yüzyıl felsefesinin amacı ön yargıları yıkmak, akla, doğaya, insanın mutluluğuna aykırı tüm dogmalara karşı çıkmaktır.

18. ve 19. yüzyıldaki köklü değişimlerde Fransız İhtilali’nin etkisi büyük olmuştur.

18. ve 19. yüzyıl Avrupa Aydınlanmasında Sanayi Devriminin önemli etkileri vardır.

15. yüzyıl-17. yüzyıl felsefesinin 18. yüzyıl-19. yüzyıl felsefesi üzerindeki etkileri

- ◆ İnsanı arayan, insanın özüyle, dünyadaki yerinin ne olduğunu araştıran çalışmalara 15. ve 17. yüzyılda başlamış ve buna **hümanizm** adı verilmiştir.
- ◆ Hümanizmin etkisiyle sanat ve felsefede yeni ekoller doğmuş, matbaanın etkisiyle okur yazarlık artmış ve dinin kişisel amaç olarak kullanılması katolik mezhebinde reform hareketlerine yol açmış ve protestanlık gibi yeni mezhepler oluşmuştur.
- ◆ 15. yüzyıl sanat, bilim ve felsefenin önünü açtığı bir dönemdir. Yani **Rönesans** ve **Reform** hareketleri 17. yüzyıla zemin hazırlamıştır.
- ◆ 18. yüzyıla kadar bilimde özellikle de fizikte yaşanan gelişmeler evrenin yapısına ilişkin görüşleri kökten değişikliğe uğratmıştır.
- ◆ “Niçin?” sorusundan “Nasıl?” sorusuna geçilmiştir.
- ◆ Aristotelesçi evren tasarımıından Kopernik’in Güneş merkezli tasarımına geçilmiştir.
- ◆ Galileo’nun, Newton’un çalışmaları, Descartes mekanik evren anlayışıyla insan aklının doğadaki tüm yasallığı kavrayabileceği inancı gelişmiştir.
- ◆ Galileo ve Descartes’in düzgün ivmelenen hareketle ilgilenmeleri gibi bilimsel gelişmeler, insanın belli yasallıkları anlayarak daha önceki hiçbir dönemde olmadığı kadar evrendeki düzenliliği açıklamasını sağlamıştır. Bu ise bilimsel düşünceye güveni getirip, deneyi önemli kılmıştır.

18. yüzyıl ve 19. yüzyıl Felsefesinin Başlıca Özellikler

- ✿ **Aklın** gücüne güvenilmiş ve **deneyssel** verilere önem verilmiştir.
- ✿ Siyasi ve dini her türlü **otoriteye** karşı çıkmıştır.
- ✿ **Özgür** düşünce anlayışı yaygınlaşmıştır.
- ✿ **Laik** bir dünya görüşünün benimsenmiştir.
- ✿ Ana konu olarak **insan** ele alınmıştır.
- ✿ İnsanlığı dogmatik düşüncelerden, cehaletten ve her türlü fiziksel ve zihinsel boyun-duruktan kurtarma çabası olmuştur.
- ✿ "Gerçek olan doğada olandır." ilkesi hakimdir.
- ✿ Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi ile birlikte ortaya çıkan sorunlar tartışılmıştır.
- ✿ Felsefede yeni bir çok düşünce sistemi ortaya çıkmıştır.
- ✿ "Aklını kendin kullanma cesaretini göster." ifadesi Aydınlanma Felsefesi'nin temel man-tığıdır.

UYARI

18. yüzyılda Aydınlanma sadece dine ve geleneğe değil, siyasi otoriteye de baş kaldırarak dev-letin gücünü azaltıp bireyin gücünü arttırmayı amaçlamıştır. O yüzden de siyasette ve ekono-mide **liberalizmin** yıldızı parlamıştır. Ancak arzu edilen eşitlik, güvenlik yine sağlanamamıştır.

Liberalizm siyasette, ekonomide, dinde ve diğer alanlarda bireysel özgürlüğe önem verir. Bu yaklaşıma göre ideal bir siyasal sistemin amacı, bireylere mümkün olan en büyük özgürlüğü sağlamasıdır. Çünkü insan, özgürlük sayesinde kendisini belirler, gerçekleştirir ve yaratıcı olur. Örneğin bu anlayışa göre, bireyler ekonomi alanında özgür olurlarsa, ürettikleri ürünleri pazarlarken birbirleriyle rekabet ederler ve böylece ekonomik yaşam bir düzen kazanır. Ekonomik etkinlikler sonucunda birey zenginleştikçe bundan toplum da pay almaya başlar. Böylece genel çıkarlar ve amaçlarda gerçekleşir. Bu yaklaşım ekonomik anlamda rekabetçi, birey-devlet arası ilişkiler konusunda da bireycidir.

UYARI

18. yüzyıl ve 19. yüzyıl felsefesi diğer dönemlere göre felsefesi **düşünce çeşitliliğinin** fazla olduğu bir dönemdir. Siyasal ideolojilerin ortaya çıkması ve sanayi devriminden kaynaklanan toplumsal dönüşümlerin felsefeye etkisi büyüktür.

20. YÜZYIL FELSEFESİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

19. YÜZYIL FELSEFESİ

- 19. Yüzyıl felsefesi diğer dönemlere göre felsefesi **düşünce çeşitliliğinin** fazla olduğu bir dönemdir.
- Siyasal ideolojilerin ortaya çıkması ve **Sanayi Devriminden** kaynaklanan toplumsal dönüşümlerin felsefeye etkisi büyüktür.
- Bu dönemde **idealizm, pozitivizm, romantizm** düşünce akımları etkili olmuştur.
- 18. yüzyılda Aydınlanma sadece dine ve geleneğe değil, siyasi otoriteye de baş kaldırarak devletin gücünü azaltıp bireyin gücünü artırmayı amaçlamıştır. O yüzden de siyasette ve ekonomide liberalizmin yıldızı parlamıştır. Ancak arzu edilen eşitlik, güvenlik yine sağlanamamıştır.
- 19. yüzyılda **sosyalizm** ortaya çıkmış ve **eşitlik** kavramına önem verilmiştir.
- 19. yüzyılda **liberalizm** ile **sosyalizmin** çekiştiği bir ideolojiler çağı olmuştur.

19. Yüzyıl Felsefesinin Özellikleri:

- Alman felsefesi (Hegel Okulu), 19. yüzyılda etkisini kaybetmiştir. Hatta Hegel'in spekülâtif doğa felsefesine bir tepki söz konusudur.
- Doğa bilimlerinin hızla gelişmesi, bu yüzyılda **tümevarım** yöntemiyle yapılan araştırmaların artmasına yol açmıştır.
- 19.yüzyıl bu nedenle "**Doğa Bilimleri Yüzyılı**" adını da alır.
- Bu yüzyılda, "Gerçek olan şey, gözlemleyebileceğimiz şeydir." Fikri önem kazanmıştır. Önemli olan **ölçebilmek** ve tartabilmektir. **Gözlem** ve **deneye** dayalı bilimler önem kazanmıştır.
- Materyalizm** ve **pozitivizm** önem kazanmıştır.
- Sosyal ve siyasal sorunlara yönelme olmuştur.
- Pozitivist düşünüş belirmiş felsefe olgulara yönelmiştir.
- Deneyssel doğa bilimleri olguların nedenlerine yönelmiştir.
- Aydınlanmanın karşısında akıl dışı etkenlere değer veren **romantizm** oluşmuştur.
- Din ve geleneğe karşı çıkılmıştır.
- Toplum bilimi olan **Sosyoloji** ortaya çıkmıştır.

20. YÜZYIL FELSEFESİ

- 19. yüzyılın sonlarından başlayarak devam eden felsefi düşünceleri kapsayan sürece 20. yüzyıl felsefesi ya da **"çağdaş felsefe"** denir.
- 20. yüzyıl felsefesinin çıkış noktası Kant'dır. 20. yüzyıl felsefecilerinin çoğu Kant'la hesaplaşmaya girişmiştir.
- Kant'ın gerçekliğin bilgisiyle ilgili görüşleri ve yalnızca akla dayanan metafiziğin eleştirisi bu yüzyılda ele alınmıştır.
- 20. yüzyıl felsefesi, felsefedeki tarihsel gelişimini Kant'la bağdaştırmış ve Kant'ın yanında ya da karşısında kalarak yeni düşünceler geliştirmiştir. Hemen hemen her düşüncede Kant'la ilişki içinde yer almışlardır.
- 20. yüzyıl felsefesinde **"metafizik"** önemli bir konumda yer almaktadır. Bu anlamda iki yaklaşım görülür.

1. Metafiziğin önemli bir felsefe dalı olduğu ve temel bir bilim olarak kabul edilmesi, deneysel bir temele oturtulması gerektiğini savunan görüş.

Temsilcileri: Brentano, Husserl ve Jaspers'tir.

2. Metafiziği tümüyle yadsıyan, metafiziği anlamsız bulan görüş.

Temsilcileri: Russell'dir.

- Bilim ve teknolojiye büyük gelişmeler toplumsal yaşamı etkilemiş, kültürel değerlerde sarsıntılar yaratmıştır. Buna bir çözüm olarak **varoluşçuluk felsefesi** ortaya çıkmıştır.
- Felsefede uzmanlaşma alanları oluşmuştur. Günümüzde felsefe akımları iki grupta toplanmıştır.
 - a. Dünya görüşü ile ilgili felsefe
 - b. Kuramsal bilgi ile ilgili felsefe
- Felsefede gelişmeler sonucunda metafizik ve ontoloji alanında yer alan pek çok sorun analitik felsefeciler tarafından matematiksel bir temele oturtularak açıklanmaya çalışılmıştır.

- 20. yüzyılda bilim ve teknoloji alanının hızlı yükselişi; iletişim, ulaşım, tıp, fizik ve uzay teknolojisindeki gelişmeler, dönemin yayılcı politikası ve rekabet koşulları, iki büyük dünya savaşı, savaştan sonra ortaya çıkan silahsız dönem, çevre sorunları 20. yüzyıl felsefesini etkilemiştir.
- 20. yüzyıl felsefesi, felsefenin klasik dalları dışında kalan yeni felsefeleri ortaya çıkarmıştır.

20. Yüzyıl Felsefesinin Özellikleri

- ✿ Bu yüzyılda felsefi düşüncede yeni yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. 20. yüzyılda filozoflar yeni felsefi sistemler oluşturmaktan daha çok belli yöntemlerden yola çıkarak, belli felsefi konuları araştırmaya odaklanmıştır.
- ✿ 20. yüzyıl filozofları, felsefenin işlevinin insanı, eylemlerini ve yaşamı açıklamak olduğunu savunmuşlardır.
- ✿ 20. yüzyıl felsefesinin temellerinin daha çok 18. yüzyıl felsefesine dayandığı söylenebilir.
- ✿ 20. yüzyıl felsefesi bilim ve teknolojinin gelişmesiyle ortaya çıkmıştır ve beraberinde kültür bunalımı denen sorunu da ön plana çıkarmıştır.
- ✿ 20. yüzyıl felsefesi matematik ve fizik alanındaki değişimlerden etkilenmiştir. Mantık, bilgi kuramı ve bilim felsefesi konuları ön plana çıkmıştır.
- ✿ 20. yüzyıl da görünüş ve gerçeklik ayrımı reddedilmiştir.
- ✿ 20. yüzyıl felsefesinin tutumu olguculuk karşıtıdır. Fenomenoloji, yaşam ve varoluş filozofları ön plana çıkmıştır.
- ✿ 20. yüzyıl filozoflarının büyük bir çoğunluğu gerçekçidir. İnsana varlığı doğrudan kavrayabilme gücünü tanıyan dolaysız gerçekliği savunmuşlardır.
- ✿ 20. yüzyıl ayrımlaşmayı ve uzmanlaşmayı beraberinde getirmiştir.
- ✿ Felsefi alanlar daha bağımsız hale gelmiştir. Her alanın kendine özgü bir dili olmuştur.
- ✿ Yine 20. yüzyıl felsefesinin önemli bir başka özelliğinin de profesyonelleşme olduğunu, onun önemli ölçüde profesyonelleşmeyle belirlediği, bu çağın felsefesini şekillendiren filozofların hemen tamamının üniversitelerde maaşlı felsefe profesörleri olarak görev yaptıkları kabul edilir.
- ✿ Analitik felsefeden hermeneutik ve gündelik dil felsefesine kadar pek çok akım dile başvurmuş ve dili temel almıştır.